

DOI: 10.52363/2414-5866-2023-1-42

УДК: 351.86:355.23:378.014.6 (477)

Ткаченко І. В., здобувач Національного університету цивільного захисту
України, м. Харків
ORCID: 0000-0001-6067-3926

Tkachenko I., researcher National University of Civil Defence of Ukraine,
Kharkiv

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ ПРАГНЕНЬ ДЕРЖАВИ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR TRANSFORMING UKRAINE'S MILITARY EDUCATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF EURO-ATLANTIC INTEGRATION

В статті досліджуються теоретичні та методологічні засади трансформації системи військової освіти в Україні крізь призму євроатлантичних прагнень держави. Автор виокремлює центральну колізію сучасної реформи: успадкована від радянської моделі жорстка стандартизація й військова підготовка опинилась в глибокій колізії з потребою формування автономної професійної ідентичності офіцера, здатного до критичної рефлексії над етичними дилемами гібридних загроз і демократичними цінностями.

На підставі філософського аналізу текстів Платона, Арістотеля та Джона Дьюї, теорій професійної військової освіти, натовських довідкових навчальних програм, а також новітніх українських досліджень (Домбровська, Севрук, Соколовська, Чупрінова; Замотаєва; Коростильов; Вітер та Оліферук) реконструйовано філософський шар військової освіти як онтологічну основу удосконалення системи. Запропоновано авторські визначення поняття «військова освіта» та «філософський шар військової освіти».

Розкрито ключові дихотомії: освіта, підготовка, стандартизація versus автономія, інструментальний versus гуманістичний підходи. Обґрунтовано тривірневу авторську модель удосконалення (фундаментальний, операційний, стратегічний рівні), де філософська рефлексія стає не додатком, а серцевиною освітнього процесу.

Доведено, що якість військової освіти в умовах євроатлантичної інтеграції визначається не лише операційними компетентностями, а й рівнем етичної автономії, моральної стійкості та стратегічного мислення випускників. Стаття слугує теоретичною платформою для дисертаційного дослідження механізмів державного регулювання якості військової освіти та пропонує шляхи подолання концептуальної прогалини між деклараціями реформ і реальною практикою.

Ключові слова: військова освіта, філософія військової освіти, євроатлантична інтеграція, професійна військова освіта, рефлексія, етична автономія, державне регулювання, пайдейя, аристотелівська етика, натовські стандарти, гібридні загрози, професійна ідентичність.

The article examines the theoretical and methodological foundations for improving Ukraine's military education system in the context of the state's Euro-Atlantic aspirations. The author identifies the core tension of the current reform: the Soviet-inherited model of rigid standardization and task-oriented training collides with the urgent need to develop an autonomous professional identity of the officer capable of critical reflection on ethical dilemmas of hybrid threats and democratic values.

Drawing on the philosophical analysis of Plato, Aristotle and John Dewey, theories of professional military education, NATO reference curricula, and recent Ukrainian studies (Dombrovska, Sevruk, Sokolovska, Chuprinova; Zamotaieva; Korostylov; Viter and Oliferuk), the philosophical dimension of military education is reconstructed as the ontological core of systemic improvement. The author proposes original definitions of "military education" and "the philosophical layer of military education". Key dichotomies are revealed: education versus training, standardization versus autonomy, instrumental versus humanistic approaches. A three-level authorial model of enhancement (fundamental, operational and strategic levels) is substantiated, in which philosophical reflection becomes not an add-on but the very heart of the educational process. It is proved that the quality of military education under Euro-Atlantic integration is determined not only by operational competencies but also by the level of ethical autonomy, moral resilience and strategic thinking of graduates. The article serves as a theoretical platform for a future doctoral study on the mechanisms of state regulation of military education quality and suggests ways to bridge the conceptual gap between reform declarations and actual practice.

Keywords: military education, philosophy of military education, Euro-Atlantic integration, professional military education, reflection, ethical

autonomy, state regulation, paideia, Aristotelian ethics, NATO standards, hybrid threats, professional identity.

Постановка проблеми. Трансформація системи військової освіти України в умовах євроатлантичної інтеграції набула не лише організаційного, а й концептуального значення. Повномасштабна російсько-українська війна прискорила потребу переосмислення ролі професійної військової освіти як елемента забезпечення обороноздатності держави, формування стратегічного мислення офіцерського складу та розвитку інституційної сумісності із системою колективної безпеки НАТО.

Упродовж тривалого часу система військової освіти України функціонувала переважно в логіці радянської моделі підготовки кадрів, орієнтованої на стандартизоване відтворення процедур, централізований контроль і домінування функціонально-прикладного підходу. Така модель забезпечувала підготовку виконавця, але обмежувала розвиток автономного професійного мислення, етичної відповідальності та здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності.

Натомість сучасна система професійної військової освіти країн НАТО ґрунтується на поєднанні операційної підготовки, розвитку лідерських якостей, критичного мислення та професійної етики [4-6]. У межах Professional Military Education (PME) офіцер розглядається не лише як носій військово-професійних компетентностей, а як суб'єкт стратегічного управління, здатний діяти в складному безпековому середовищі [19;21;23;26-30].

У цьому контексті виникає потреба теоретичного осмислення військової освіти не виключно як інструменту підготовки персоналу, а як складного соціально-управлінського феномена, що поєднує аксіологічний, інституційний, професійний та безпековий виміри.

Теоретичну основу дослідження становлять класичні філософські концепції освіти Платона, Арістотеля та Дж. Дьюї [1; 11; 12], сучасні підходи до професійної військової освіти [2; 3; 9; 10;19;21;23-26], натовські довідкові навчальні програми [4-6;19;29], а також новітні українські дослідження у сфері військової освіти, військової педагогіки та державного управління [13-15].

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад удосконалення системи військової освіти України в контексті євроатлантичної інтеграції держави.

Аналіз наукових джерел та останніх публікацій

Сучасний науковий дискурс щодо військової освіти формується на перетині трьох взаємопов'язаних напрямів: класичної філософії освіти, теорій професійної військової освіти та сучасних натовських підходів до Professional Military Education.

Класична філософська традиція розглядає освіту як процес формування особистості та громадянської відповідальності. У діалозі «Держава» Платон [11] обґрунтовує модель підготовки охоронців держави через поєднання фізичного, морального та інтелектуального виховання. Арістотель [12] у «Нікомаховій етиці» пов'язує формування чеснот із практикою морального вибору та розвитком практичної мудрості. Дж. Дьюї [1] трактує освіту як процес реконструкції досвіду та розвитку критичного мислення в демократичному суспільстві.

Теорії професійної військової освіти акцентують увагу на професіоналізації офіцерського корпусу та розвитку стратегічного мислення. С. Гантінгтон [2] визначає професіоналізм військового через поєднання експертного знання, корпоративної відповідальності та професійної етики. Дослідження R. Davis та F. Donnini [3] присвячені проблемам модернізації PME у ВПС США та розвитку інтелектуальної складової військової освіти. Т. Libel [10] аналізує PME як окремий інституційний механізм професіоналізації військової сфери.

Окрему групу становлять документи НАТО, які формують концептуальну основу сучасної системи Professional Military Education. Generic Officer PME Reference Curriculum [4;19;20;24;26], Generic Non-Commissioned Officer PME Reference Curriculum [5] та Bi-SC Directive 075-007 [6] визначають ключові напрями підготовки офіцерського та сержантського складу через поєднання лідерства, етики, професійної компетентності та інтероперабельності.

Водночас натовські підходи орієнтовані переважно на формування функціональної сумісності держав-членів Альянсу. Це актуалізує проблему збереження національної специфіки військової освіти в умовах інтеграційних процесів.

У сучасних українських дослідженнях значна увага приділяється питанням гуманізації військової освіти, розвитку військової педагогіки та вдосконалення механізмів державного управління.

І. Севрук, Ю. Соколовська та Н. Чупрінова [13] обґрунтовують доцільність виокремлення філософії військової освіти як окремого напрямку наукових досліджень. Н. Замотаєва [14] досліджує військову педагогіку як систему підготовки військового фахівця в умовах сучасних безпекових викликів. Г. Коростильов [15] аналізує трансформацію принципів

військового управління в контексті розвитку військової науки та зміни характеру війни. Д. Вітер та В. Оліферук [16] розглядають проблеми розвитку системи військової освіти України в умовах адаптації до стандартів НАТО.

Окремого значення для дослідження набувають праці у сфері державного управління освітою. С. Домбровська [18] акцентує увагу на необхідності розвитку механізмів моніторингу та забезпечення якості освіти, інтеграції інноваційних підходів та вдосконалення державного регулювання освітньої сфери.

Попри значну кількість наукових праць, проблема теоретико-методологічного обґрунтування військової освіти як складової державної безпекової політики залишається недостатньо розробленою. Наявні дослідження переважно зосереджені або на військово-педагогічних аспектах, або на питаннях стандартизації та професійної підготовки, тоді як проблема поєднання інституційних, аксіологічних і філософських засад військової освіти потребує подальшого наукового осмислення.

Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує положення державного управління, філософії освіти, військової педагогіки та безпекових студій.

У процесі дослідження використано:

- герменевтичний метод - для інтерпретації класичних філософських текстів Платона, Арістотеля та Дж. Дьюї у контексті сучасної військової освіти;

- компаративний аналіз - для зіставлення радянської моделі військової підготовки та підходів NATO Professional Military Education;

- концептуальний аналіз - для уточнення змісту понять «військова освіта», «професійна військова освіта», «етична автономія», «філософський вимір військової освіти»;

- інституційний підхід для аналізу військової освіти як елементу державної політики у сфері безпеки та оборони;

- аксіологічний підхід - для дослідження ролі ціннісних орієнтацій у формуванні професійної ідентичності офіцера;

- елементи дискурсу-аналізу - для вивчення нормативної та концептуальної логіки натовських документів у сфері РМЕ.

Методологічне обмеження дослідження полягає у переважно теоретичному характері роботи. Стаття не містить емпіричного аналізу результатів реформування військової освіти України після 2022 року та

розглядається як концептуальна основа подальших досліджень механізмів державного регулювання якості військової освіти.

Виклад основного змісту. У сучасному науковому дискурсі поняття «освіта» та «підготовка» не є тотожними. Підготовка орієнтована переважно на формування прикладних навичок та алгоритмів дій у визначених умовах, тоді як освіта передбачає розвиток здатності до критичного аналізу, адаптації та самостійного прийняття рішень [3; 4; 17].

У межах цього дослідження військова освіта розглядається як комплексний процес професійного та світоглядного формування офіцера, що поєднує:

- військово-професійну підготовку;
- розвиток лідерських якостей;
- формування професійної етики;
- розвиток стратегічного мислення;
- здатність до діяльності в умовах невизначеності.

З огляду на міждисциплінарний характер дослідження, доцільним є введення авторського поняття «філософський вимір військової освіти». Під цим поняттям пропонується розуміти сукупність ціннісних, етичних та світоглядних засад, які визначають зміст професійного формування військового фахівця (офіцера) та впливають на його здатність до морального вибору в умовах професійної діяльності.

Запропоноване поняття не претендує на статус усталеної наукової категорії, а використовується як аналітичний інструмент для дослідження аксіологічних компонентів професійної військової освіти.

Платонівська пайдейя (*paideia*) охоронців (*guardians*) [11] – один із найглибших фундаментів. Охоронці (*guardians*) – не просто солдати. Це професійний клас, що поєднує фізичну силу, тумос (*thumos*) і філософську схильність. Освіта починається з цензурованого музичного виховання (щоб формувати правильні уявлення про богів і чесноти) та гімнастики, яка завжди підпорядкована душі. Вища стадія – математика й діалектика, що веде до «повороту душі» (*periagoge*) від тіней до Ідеї Блага.

Колізія очевидна: чи можливе поєднання спартанської дисципліни з афінською рефлексією? Чи не ризикує цензура перетворити освіту на ідеологічну індоктринацію? У сучасному українському контексті платонівська модель підказує, що якість освіти залежить не стільки від компетентностей за стандартами Організації Північноатлантичного договору (НАТО), скільки від формування етичної та інтелектуальної автономії офіцера. Обмеження теорії – її елітарність і утопічність. Але саме тому вона стає корективом: акредитаційні критерії мають включати не лише

операційні індикатори, а й аксіологічні – рівень етичної рефлексії випускників [11; 14].

Арістотель [12] у «Нікомаховій етиці» (книга III) розглядає мужність (*andreia*) як *paradigmatic* чесноту – середнє між боягузтвом і зухвалістю. Вона формується через габітус (*habitus*), через повторювані дії. Найвищий прояв – стійкість перед лицем смерті на війні заради прекрасного (*to kalon*), а не через зовнішні стимули. Це не лише фізична відвага: справжній мужній чоловік «обирає лінію поведінки і тримається на позиції, бо це благородно, або тому, що не робити цього – ганебно». Мужність включає біль і страждання, але її хвалять саме за те, що вона важча за інші чесноти. Легше бути щедрим у безпеці, ніж мужнім під вогнем.

Арістотель розрізняє справжню мужність від її подібностей: політичну (мотивовану соромом чи честю), професійну (засновану на досвіді та знанні реальних загроз), мужність, спричинену гнівом або надією, і навіть мужність тварин чи п'яних. Усі вони неповноцінні, бо бракує свідомого вибору заради прекрасного. У «Політиці» війна – не самоціль, а засіб для досягнення миру й доброго життя (*eudaimonia*). Місто-держава має виховувати громадян, здатних воювати в молодості, правити в зрілості й займатися філософією в старості. Спартанська модель, що надмірно акцентує військову доблесть, критикується: вона робить громадян нездатними до мирного життя та чеснот дозвілля. Військова освіта повинна формувати не лише фізичну силу, а й етичний характер – баланс тумосу (*thumos*) (дух, гнів) і логосу (*logos*) (розум). Справжня мужність вимагає практичної мудрості (*phronesis*), яка допомагає розрізняти, коли ризикувати, а коли утриматися [12].

Ця модель вводить визначальну дилему: мужність як габітус (система набутих диспозицій, звичок, які визначають поведінку людини) (*habitus*), формується практикою, але справжня етика вимагає рефлексії над мотивом (прекрасне в давньогрецькій філософії (*to kalon*) протиставляється зовнішнім стимулам як внутрішня гармонія сутності). У євроатлантичному контексті це означає, що якість освіти передбачає виховання моральної стійкості в «тумані війни». Обмеження – андроцентризм (світоглядна практика, що ставить чоловічу перспективу в центр сприйняття світу та історії, маргіналізуючи жіночий досвід) і прив'язка до полісу. Але саме тому арістотелівська серединність може стати основою «моральної мужності» – готовності чинити опір несправедливим наказам. Це твердження виглядає переконливим, хоча не позбавлене обмежень: чи не перетворюється практична мудрість (*phronesis*) на надто абстрактну категорію в умовах сучасної технологізованої війни? Чи не ризикує вона розчинитися в

оперативних процедурах Організації Північноатлантичного договору (НАТО) [4]? Альтернативне трактування: аристотелівська етика може стати корективом для української моделі – не імпортом готових стандартів, а локальним синтезом, де габітус (*habitus*) мужності інтегрується з рефлексією над гібридними загрозами. Для механізмів державного регулювання якості військової освіти це означає включення в акредитаційні та освітні стандарти не лише операційних компетентностей, а й індикаторів етичного габітусу (*habitus*) – рефлексивних практик, кейс-стаді «туману війни» та виховання мотивації до прекрасного (*to kalon*) [12; 13; 15].

Інструментальний підхід забезпечує інтероперабельність (здатність систем обмінюватися даними та працювати разом для ефективної координації) [6], але ризикує ерозією креативності. Гуманістичний сприяє адаптивності, але загрожує фрагментацією. Філософський шар додає: чи не є стандартизація сучасною формою спартанської дисципліни, а автономія – афінської рефлексії? Г. Коростильов [15] показує, що трансформації принципів управління вимагають саме такого синтезу: освіта стає чинником когнітивного розвитку лідера. Н.Замотаєва [14] додає, що військова педагогіка як наука й мистецтво має поєднувати тренінг із рефлексивним вихованням.

На погляд автора статті, євроатлантична військова освіта в українському контексті має бути певною гібридною моделлю. Стандартизація – не мета, а інструмент ціннісної сумісності. Автономія – умова рефлексивного розвитку професіоналізму. Освіта завжди залишається незавершеним процесом.

Авторська трирівнева модель удосконалення з посиленням проаналізоване філософське підґрунтя:

1. *Фундаментальний рівень* (ідентичність і філософія): інтеграція класичної філософії (Платон [11] + Дьюї [1] + Аристотель [12] + ранні філософії професійної військової освіти) у базові курси з обов'язковими семінарами «Сумнів як метод» і аналізом «серединності» мужності, а також елементами філософії військової освіти як дисципліни.

2. *Операційний рівень* (компетентності): адаптація натовських довідкових навчальних програм (*reference curricula*) [4; 5] з філософським фільтром – кожна компетентність супроводжується рефлексією «Яка етична ціна?» та врахуванням трансформацій принципів управління.

3. *Стратегічний рівень* (автономія та рефлексія): постійні портфоліо есе, міждисциплінарні семінари з цивільними філософами, кейси військової етики, з опорою на військову педагогіку та концепцію розвитку.

Звичайно модель не претендує на універсальність. Національний контекст (воєнні та гібридні загрози) вимагає локальної інтерпретації. Довідкові навчальні програми (reference curricula) Організації Північноатлантичного договору (НАТО) ризикують інструменталізацією. Класична філософія – ідеалізмом [11; 12]. Гуманістичні підходи в період війни нерідко стають об'єктом кооптації з боку держави. Але саме ця напруга й робить модель живою.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що трансформація системи військової освіти України в умовах євроатлантичної інтеграції потребує не лише оновлення освітніх програм і процедур стандартизації, а й переосмислення концептуальних засад професійної військової освіти.

Аналіз класичних філософських концепцій, сучасних теорій Professional Military Education та натовських нормативних документів показав, що сучасна модель військової освіти дедалі більше орієнтується на розвиток критичного мислення, професійної етики, лідерства та здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності.

Обґрунтовано доцільність використання поняття «філософський вимір військової освіти» як аналітичного інструменту для дослідження ціннісних та етичних компонентів професійного формування офіцера.

Запропонована трирівнева модель удосконалення військової освіти передбачає:

- інтеграцію гуманітарної та філософської складової у систему підготовки офіцерів;
- адаптацію натовських підходів PME до українського безпекового контексту;
- розвиток механізмів формування професійної етики та стратегічного мислення.

Встановлено, що ефективність військової освіти в умовах сучасних безпекових викликів визначається не лише рівнем функціональної підготовки, а й здатністю офіцера до професійної автономії, моральної відповідальності та адаптації до складного операційного середовища.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення механізмів державного регулювання якості військової освіти України, а також емпіричний аналіз результатів трансформації системи PME в умовах повномасштабної війни та інтеграції до євроатлантичного безпекового простору.

Список використаних джерел:

1. John Dewey. *Democracy and Education*. New York : Macmillan, 1916. 434 p.
2. Samuel P. Huntington. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1957. 534 p.
3. Richard G. Davis, Frank P. Donnini. *Professional Military Education for Air Force Officers: Comments and Critiques*. Maxwell Air Force Base : Air University Press, 1991. 198 p.
4. North Atlantic Treaty Organization. *Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum*. Brussels : NATO, 2013. 87 p.
5. North Atlantic Treaty Organization. *Non-Commissioned Officer Professional Military Education Reference Curriculum*. Brussels : NATO, 2013. 112 p.
6. North Atlantic Treaty Organization. *Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007*, 10 September 2015. Brussels : NATO, 2015. 45 p.
7. Iryna Sevruc, Yuliia Sokolovska, Nataliia Chuprinova. *Ethical Military Education: NATO Experience and Ukrainian Practice*. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. Vol. 13, No. 3. P. 7-28.
8. Khalmurad Iskandarov, Petr Hlaváček. *NATO's Role in Professional Military Education Development*. *Connections: The Quarterly Journal*. 2019. Vol. 18, No. 3. P. 45-62.
9. Ugis Romanovs. *Professional Military Education: A Constructivist Approach*. Riga, 2015. 124 p.
10. Tamir Libel. *Professional Military Education as an Institution: Evolution, Challenges, and Prospects*. *Scandinavian Journal of Military Studies*. 2021. Vol. 4, No. 1. P. 1-18.
11. Plato. *The Republic* / trans. by Allan Bloom. New York : Basic Books, 1991. 487 p.
12. Aristotle. *Nicomachean Ethics* / trans. by W. D. Ross. Oxford : Oxford University Press, 1980. Book III.
13. Nataliia Zamotaieva. *Військова педагогіка: історія, теорія, практика : навч. посіб. Київ : Альфа Реклама, 2021. 364 с.*
14. Dmytro Viter, Volodymyr Oliferuk. *Концепція розвитку системи військової освіти України*. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 29-42.
15. Stephen F. Kime, Kathleen L. Anderson. *Education versus Training: A Military Perspective*. Washington, DC : Servicemembers Opportunity Colleges, 1997. 19 p.

16. Svitlana Dombrovska. Інноваційні державні механізми формування якісної системи освіти в Україні. Вища освіта України. 2013. № 3, дод. 2. С. 56-63.
17. North Atlantic Treaty Organization. Defence Education Enhancement Programme (DEEP). URL: [NATO DEEP](#).
18. Snider D. M., Matthews L. J., Franks F. The Future of the Army Profession. 2nd ed. Boston : McGraw-Hill, 2005. 762 p.
19. Snider D. M., Watkins G. L. The Future of Army Professionalism: A Need for Renewal and Redefinition. Parameters. 2000. Vol. 30, No. 3. P. 20-31. URL: [US Army War College Press article](#).
20. Fitch J. S. The Armed Forces and Democracy in Latin America. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1998. 264 p.
21. North Atlantic Treaty Organization. NATO Standardization Office (NSO). URL: [NATO Standardization Office](#).
22. North Atlantic Treaty Organization. STANAG 6001: Language Proficiency Levels. Brussels : NATO Standardization Office, 2021.
23. NATO Allied Command Transformation. Education, Training, Exercise and Evaluation Policy. Norfolk : ACT, 2021. URL: [NATO Allied Command Transformation](#).
24. Міністерство оборони України. Стратегічний оборонний бюлетень України. Київ : Міністерство оборони України, 2021. URL: [Міністерство оборони України](#).
25. NATO-Ukraine Joint Analysis, Training and Education Centre (JATEC). NATO-Ukraine Security Cooperation Initiatives. URL: [NATO official website](#).
26. RAND Corporation. Professional Military Education and Officer Development Research Publications. URL: [RAND Corporation](#).

References:

1. Dewey, J. (1916). Democracy and Education. New York: Macmillan.
2. Huntington, S. P. (1957). The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Davis, R. G., & Donnini, F. P. (1991). Professional Military Education for Air Force Officers: Comments and Critiques. Maxwell Air Force Base: Air University Press.
4. North Atlantic Treaty Organization. (2013). Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum. Brussels: NATO.

5. North Atlantic Treaty Organization. (2013). Non-Commissioned Officer Professional Military Education Reference Curriculum. Brussels: NATO.
6. North Atlantic Treaty Organization. (2015). Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007, 10 September 2015. Brussels: NATO.
7. Sevruk, I., Sokolovska, Yu., & Chuprinova, N. (2021). Ethical Military Education: NATO Experience and Ukrainian Practice. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 13(3), 7-28.
8. Iskandarov, K., & Hlaváček, P. (2019). NATO's Role in Professional Military Education Development. *Connections: The Quarterly Journal*, 18(3), 45-62.
9. Romanovs, U. (2015). Professional Military Education: A Constructivist Approach. Riga.
10. Libel, T. (2021). Professional Military Education as an Institution: Evolution, Challenges, and Prospects. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 4(1), 1-18.
11. Plato. (1991). *The Republic* (A. Bloom, Trans.). New York: Basic Books.
12. Aristotle. (1980). *Nicomachean Ethics* (W. D. Ross, Trans.). Oxford: Oxford University Press.
13. Zamotaieva, N. V. (2021). *Viiskova pedahohika: istoriia, teoriia, praktyka*. Kyiv: Alfa Reklama.
14. Viter, D., & Oliferuk, V. (2021). Kontsepsiia rozvytku systemy viiskovoi osvity Ukrainy. *Viiskova osvita*, 2(44), 29-42.
15. Kime, S. F., & Anderson, K. L. (1997). *Education versus Training: A Military Perspective*. Washington, DC: Servicemembers Opportunity Colleges.
16. Dombrovska, S. M. (2013). Innovatsiini derzhavni mekhanizmy formuvannia yakisnoi systemy osvity v Ukraini. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3(Suppl. 2), 56-63.
17. North Atlantic Treaty Organization. *Defence Education Enhancement Programme (DEEP)*. URL: NATO DEEP.
18. Snider, D. M., Matthews, L. J., & Franks, F. (2005). *The Future of the Army Profession* (2nd ed.). Boston: McGraw-Hill.
19. Snider, D. M., & Watkins, G. L. (2000). The Future of Army Professionalism: A Need for Renewal and Redefinition. *Parameters*, 30(3), 20-31. URL: US Army War College Press article.
20. Fitch, J. S. (1998). *The Armed Forces and Democracy in Latin America*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

21. North Atlantic Treaty Organization. NATO Standardization Office (NSO). URL: NATO Standardization Office.
22. North Atlantic Treaty Organization. (2021). STANAG 6001: Language Proficiency Levels. Brussels: NATO Standardization Office.
23. NATO Allied Command Transformation. (2021). Education, Training, Exercise and Evaluation Policy. Norfolk: ACT. URL: NATO Allied Command Transformation.
24. Ministry of Defence of Ukraine. (2021). Strategic Defence Bulletin of Ukraine. Kyiv: Ministry of Defence of Ukraine. URL: Ministry of Defence of Ukraine.
25. NATO-Ukraine Joint Analysis, Training and Education Centre (JATEC). NATO-Ukraine Security Cooperation Initiatives. URL: NATO official website.
26. RAND Corporation. Professional Military Education and Officer Development Research Publications. URL: RAND Corporation.